

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру

Катерина ПЕТРОВСЬКА
«24» листопада 2024

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА
ВІТЕРАНІВ ВІЙНИ ТА ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК
ВОЄННИХ ДІЙ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, групи м23СР-з

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітньо-професійна програма: Поствоєнна
соціально-психологічна реабілітація

Олександр СВЯТЧЕНКО

Керівник: к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент: к. пед. н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРОЕКТ «РАЗОМ СИЛЬНІШІ У СКЛАДНІ ЧАСИ»	7
Опис заявки.....	7
Висновки до першого розділу	14
РОЗДІЛ 2. ПРОЕКТ «НОВИЙ ПОЧАТОК: ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ ВПО ТА ВЕТЕРАНІВ»	16
Опис заявки.....	17
Висновки до другого розділу	25
РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТ «ПІДТРИМКА ТА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ І ЇХ РОДИН»	27
Опис заявки.....	27
Висновки до третього розділу	34
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність дослідження теми соціальної роботи та психологічної підтримки ветеранів війни й осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій, обумовлена глибокими соціально-економічними, психологічними та демографічними викликами, спричиненими збройними конфліктами. Війна створює не тільки миттєві руйнівні наслідки, але й довготривалі соціальні травми, які мають суттєвий вплив на індивідуальний і колективний добробут.

Ветерани війни, які повертаються до цивільного життя, стикаються з серйозними труднощами, що охоплюють психологічні, соціальні та економічні аспекти. Найбільш поширеними проблемами є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, соціальна ізоляція, труднощі інтеграції в трудову сферу, відчуження в родинних і суспільних відносинах. За даними міжнародних досліджень, від 15% до 30% ветеранів війни потребують спеціалізованої психологічної допомоги для подолання наслідків участі в бойових діях. В умовах сучасних викликів, які стоять перед системою охорони здоров'я та соціального забезпечення, потреба у фаховій підтримці цієї категорії населення є основною.

Особи, постраждалі внаслідок воєнних дій, зокрема внутрішньо переміщені особи, люди, які зазнали фізичних травм, втратили рідних, житло або джерело доходу, також потребують комплексного підходу до реабілітації. Наслідки соціальної дезінтеграції, вимушеної міграції, вразливості до економічної нестабільності, загострення психоемоційних станів у цих категоріях населення створюють загрозу подальшого поглиблення соціальних нерівностей. Відсутність належної підтримки може призвести до тривалих негативних наслідків як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому.

Соціальна робота в цій сфері потребує міждисциплінарного підходу, що враховує психологічні, соціально-економічні та правові аспекти допомоги. Основними завданнями спеціалістів є забезпечення доступу до ресурсів, відновлення психічного здоров'я, сприяння реінтеграції постраждалих до громади та забезпечення їхньої економічної автономії. Крім того, особливого значення набуває розвиток програми соціальної згуртованості, спрямованої на подолання упереджень та стигматизації, з якими стикаються ветерани війни та внутрішньо переміщені особи.

У контексті міжнародних та вітчизняних досліджень значний внесок у вивчення питань соціально-психологічної підтримки ветеранів та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій зробили такі науковці, як: Г. Акімов, В. Березовець, Ю. Бриндіков, Р. Грінкер, С. Захарик, В. Знаков, В. Клос, М. Кравченко, С. Кучеренко, О. Лобастов, Ю. Лях, В. Попов, А. Савченко, О. Сафін, Т. Семигіна, П. Сідоров, М. Сова, В. Стасюк, І. Трубавіна, Д. Шпігель та ін.

Наявність значного запиту на інноваційні підходи до роботи з уразливими групами населення зумовлює необхідність активного залучення місцевих громад, громадських організацій та міжнародних партнерів до розробки та впровадження соціальних проектів.

Актуальність написання проектів не лише в їх здатності забезпечити фінансування, але й у тому, що вони створюють основу для тривалого впливу. Добре структуровані проекти сприяють сталому розвитку громади, знижують соціальну напругу та покращують якість життя постраждалих категорій населення.

Розробка проектів є необхідною умовою для інтеграції сучасних методів соціальної роботи, формування інституційної сприятливості громад і розвитку, що в підсумку сприяє розбудові стійкого партнерського суспільства, здатного долати виклики війни та її наслідків.

Враховуючи актуальність проблеми, наше дослідження спрямоване на розробку проектів, які сприяють інтеграції визначених категорій населення у суспільство, покращенню їх добробуту та формуванню основ для сталого розвитку громади.

Об'єкт дослідження – соціальна робота та психологічна підтримка ветеранів війни та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій.

Предмет дослідження – організація соціальної роботи та психологічної підтримки ветеранів війни та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій.

Мета дослідження – визначення, обґрунтування та розробка ефективних підходів щодо здійснення соціальної роботи та психологічної підтримки ветеранів війни та осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій.

Відповідно до проблеми, об'єкта, предмета і мети дослідження вирішувалися такі **завдання**:

1. Визначити ключову проблему дослідження та обґрунтувати її значущість у сучасних умовах.

2. Розробити та описати проект «Разом сильніші у складні часи», спрямований на інтеграцію та підтримку різних категорій населення.

3. Висвітлити ключові аспекти авторського проекту «Новий початок: економічне відновлення для ВПО та ветеранів», його роль у сприянні економічної стабільності та соціальній інтеграції цільових груп.

4. Визначити концепцію та етапи реалізації проекту «Підтримка та реінтеграція ветеранів і їх родин», спрямованого на надання комплексної підтримки ветеранам війни та їх сім'ям.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс різноманітних **методів дослідження**: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців); емпіричні

(спостереження, бесіди, опитування); статистичні (кількісний аналіз даних, обробка й інтерпретація отриманих даних, порівняння статистичних показників).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 115 сторінок, основний зміст викладено на 37 сторінках.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлено опис трьох проектів, які спрямовані на підтримку різних категорій населення в контексті подолання наслідків воєнного конфлікту:

1. Проект «Разом сильніші у складні часи» – спрямований на подолання соціальних, психологічних та економічних викликів, спричинених наслідками війни, шляхом підтримки найбільш уразливих верств населення. Застосування міжсекторального підходу, що забезпечує комплексність стратегії, забезпечує зусилля органів місцевого самоврядування, соціальних служб та громадських організацій. Очікується, що проект сприятиме зміцненню життєстійкості учасників, зниженню рівня соціальної ізоляції та покращенню інтеграції цільових груп у соціально-економічну структуру громади.

2. Проект «Новий початок: економічне відновлення для ВПО та ветеранів». Основна мета проекту – забезпечення економічної стабільності та соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб і ветеранів шляхом підвищення рівня самозайнятості, створення нових робочих місць та професійного розвитку учасників. Особливістю проекту є акцент на довгостроковій економічній стійкості, що досягається через запровадження освітніх програм, юридичної та психологічної підтримки. Це створює передумови для зниження рівня безробіття та стимулює розвиток місцевої економіки.

3. Проект «Підтримка та реінтеграція ветеранів і їх родин» передбачає комплексну підтримку ветеранів, зокрема у сфері психічного здоров'я, соціальної інтеграції та адаптації до мирного життя. Важливим аспектом є залучення сімей ветеранів та створення умов для їх

психологічної та соціальної підтримки. Хоча проект ще не реалізовано, він має великий потенціал для покращення якості життя ветеранів та зміцнення їхніх соціальних зв'язків.

Запропоновані проекти свідчать про високий рівень усвідомлення сучасних викликів та потреб громад. Їхня концептуальна основа, орієнтована на міжсекторальний підхід, комплексність та інтегрованість, створює передумови для ефективної реалізації в майбутньому. Очікується, що впровадження цих ініціатив сприятиме:

- зміцненню соціальної згуртованості в громадах та формуванню підтримуючого середовища для вразливих категорій населення;
- підвищенню економічної стабільності громади;
- зниженню рівня соціальної ізоляції та стигматизації, пов'язаних з питаннями психічного здоров'я.

Попри те, що проекти ще не реалізовані, вони демонструють високий потенціал для сталого розвитку громади та формування ефективної системи соціальної підтримки, що є елементом у подоланні наслідків воєнного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... д-ра педагогічних наук: 13.00.05 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 559 с.

2. Буковська О. О. Гірченко О. Л. Сучасні напрямки психологічної реабілітації кризових станів, викликаних екстремальними ситуаціями. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Екологічна психологія. 2019. Т. VII. Вип. 47. С. 19-27.

3. Вашкович В. В. Роль громадських об'єднань у захисті прав ВПО. *Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія* / За заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О. Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М. В. Савчина, к.ю.н., доцента Менджул М. В. Ужгород : РІК-У, 2018. 268 с.

4. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / О. М. Балакірева та ін. ; за ред. О. М. Балакіревої. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2016. 140 с.

5. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>

6. Гожда К. Є., Рекотова О. П. Генезис внутрішньо переміщених осіб. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 659-662.

7. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 : станом на 25.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

8. Кучеренко С., Хоменко Н. Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 21. С. 66-74.

9. Кушнікова С. Психологічна підтримка вимушених переселенців в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 11(29). С. 419-428.

10. Методичний посібник для соціальних працівників : Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В.Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька., 2022. 61 с.

11. Міністерство у справах ветеранів України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://mva.gov.ua/>

12. Оцінки соціально-психологічного стану населення України в умовах війни. Стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 4 травня 2022 року. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185226/13-Dembitsky.pdf?sequence=1>

13. Павлюк, Т., Середницька, Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>

14. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 03.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

15. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 15.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

16. Про порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова

Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 331 : станом на 30.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>

17. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 15.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19/ed20241115#Text>

18. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII : станом на 25.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/ed20240825#Text>

19. Психічне здоров'я в умовах війни: як громадські організації, підтримувані ПРООН, надають психологічну допомогу українцям. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/psychichne-zdorovya-v-umovakh-viyny-yak-hromadski-orhanizatsiyi-pidtrymuvani-proon-nadayut-psykholohichnu-dopomohu-ukrayintsyam>

20. Психологічна реабілітація військових та їхніх близьких. К. : Видавництво психологічної літератури «Психобук» (Psychobook), 2023. 176 с.

21. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю : методичний посібник / укладачі: Соцька А., Олійник В., Гусак Н., Демко С., Головка Н., Чорнобровкіна В., Акименко Ю., Мельник Д., Сіренко Т., Лоюк І., Лялька Т. ; упорядниці матеріалів: Волгіна О., Іванова О., Лялька Т. ; Програма розвитку ООН у співпраці з Міністерством у справах ветеранів України. Київ, 2022. 78 с.

22. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

23. Столярик, О., Семигіна, Т. Повернутися з війни: психосоціальна

підтримка ветеранів/-нок та членів їхніх сімей. *Social Work and Education*, 2023. Vol. 10, No. 1. pp. 63-77.

24. Ткачишина О. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Психологія. 2021. Т. 32(71), № 3. С. 93-98.

25. Травматичний досвід: техніки по роботі з цивільним населенням: метод. посіб. / За редакцією Тетяни Курганської. К. : ТОВ «7БЦ», 2023. 292 с.

26. Як соціальні проєкти розвивають громади та сприяють інтеграції внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16001>